

УДК 347.64

Павлова Юлія Володимирівна

студентка спеціальності «Міжнародне право»

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОЧЕРГОВЕ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ З КОЖНИМ ІЗ БАТЬКІВ В ЄВРОПІ ТА США: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті здійснено дослідження законодавчої бази та практики застосування почергового проживання дитини з кожним із батьків у Європі та США, сформульовано переваги та недоліки такої форми спільної опіки та запропоновано порядок імплементації практики почергового проживання дитини з кожним із батьків в Україні.*

***Ключові слова:** спільна опіка, визначення місця проживання дитини, почергове проживання.*

В національному законодавстві питання визначення місця проживання дитини регулюється статтями 160-161 Сімейного Кодексу України. За загальним правилом, якщо батьки дитини проживають окремо, місце проживання дитини визначається ними та дитиною, якщо вона досягла 14 років, спільно або в судовому порядку [1]. В національній судовій практиці з цього питання навіть склалася презумпція щодо проживання дитини з матір'ю, а опція почергового проживання не просто не передбачається у законодавстві, а навіть відхиляється судами як такі, що «негативно відобразяться на навчанні дитини, на її психологічному стані» [2].

Натомість у Європі і США така практика передбачена законодавчо і є досить поширеною. Основною перевагою почергового проживання є забезпечення найкращих інтересів дитини і створення найбільш сприятливих умов для її розвитку, що можливе лише у випадку участі у її вихованні обох з батьків. Ця тенденція розвивається і набуває поширення внаслідок її практичних результатів. Так, ряд досліджень показали, що діти у вихованні яких рівною мірою брали участь обоє з батьків досягають кращих результатів у житті, ніж діти, які виховувалися лише одним з батьків [3].

У Сполучених штатах почергове проживання є однією з форм спільної фізичної опіки (shared custody), в рамках якого судовим рішенням або угодою сторін, яка затверджується в судовому порядку встановлюється періоди проживання дитини у кожного з батьків та їх черговість. Приймаючи таке рішення суд в першу чергу виходить з інтересів дитини.

Вперше спільна юридична опіка шляхом встановлення почергового проживання була введена в штаті Північна Кароліна в 1957 році, надалі інші штати також закріпили у своєму законодавстві такі ж положення у 1980-х роках. При вирішенні питання розподілу часу почергового проживання дитини з кожним із батьків деякі штати виходять з презумпції поділу часу 50:50 (наприклад, Луїзіана і Арканзас), а деякі відходять від засад рівності розподіляючи час 60:40, 65:35 та подібне залежно від інтересів дитини. (наприклад, Оклахома Айова і Мен). Існують навіть спроби зробити модель часу 50:50 обов'язковою, якщо обоє з батьків не можуть домовитися про іншу схему [4].

Практика почергового проживання дитини з кожним з батьків є поширеною у різних штатах і на даному етапі розвиток законодавства штатів вже схиляється до того, щоб зробити опцію почергового проживання презумпцією, якщо тільки інтереси дитини не вимагають іншого. Першим штатом, який прийняв закон, що передбачає варіант почергового

проживання, як такий, що найкраще задовольняє інтереси дитини став Кентуккі [5]. Мінесота, Алабама, Мериленд, Північна Дакота та Орізона також вже мають аналогічні законопроекти, які передбачають визнання практики почергового проживання переважною опцією, однак ще не схвалені.

В Європі застосування практики почергово проживання почалося активно застосовуватися дещо пізніше, ніж у Сполучених Штатах. У 2000-х роках значна частина європейських держав перейшли до цієї практики шляхом проведення відповідних реформ, як от реформа 2002 року у Франції. Після цієї реформи до Цивільного кодексу Франції, титулу 9, розділ 1, була внесена стаття 373-2-9, відповідно до якої місце проживання дитини може встановлюватися альтернативно у обох батьків або у одного з них. На прохання одного з батьків або коли між ними виникають непорозуміння щодо місця проживання дитини, суд може тимчасово встановити альтернативне місце проживання із зазначенням тривалості такого заходу, а після його закінчення – прийняти остаточне рішення [6].

Значна частина сучасних європейських кодексів прямо передбачає можливість встановлення почергового проживання, однак навіть за відсутності прямої згадки про це у більш старих кодексах, суд може винести відповідне рішення виходячи з інтересів дитини.

Почергове проживання дитини дуже активно застосовується в скандинавських країнах. Так, наприклад, у 2016/17 році у Швеції почергове проживання було у 26% від загальної кількості випадків для дітей віком 0-5 років, 34% - серед вікових груп 6-12 років та 23% - серед найстаріших дітей віком 13-18 років. Тож, згідно Шведського кодексу про дітей та батьків, розділу 14а глави 6, якщо обидва з батьків мають право на опіку над дитиною, суд за заявою одного або обох з батьків може прийняти рішення, про місце проживання дитини з одним з них або почергове проживання [7]. Суд також наділяється дискреційними повноваженнями щодо

призначення почергового проживання дитини з кожним із батьків за власною ініціативою, у випадку, якщо наявні достатні підстави вважати, що батьки можуть співпрацювати задля забезпечення здорового середовища розвитку дитини. Однак, на практиці найчастіше почергове проживання призначається саме на основі згоди на це батьків дитини, оскільки винесення такого рішення судом без волевиявлення сторін створює ризик негативних наслідків у формі постійних конфліктів між батьками та маніпулювання дитиною.

Аналогічне положення міститься і у законодавстві Норвегії. Так, відповідно до статті 36 Закону Норвегії про дітей та батьків «батьки можуть спільно вирішити, що дитина повинна проживати або з обома (спільне піклування), або з одним із них» [8]. З 2010 року у Норвегії суд також може за власною ініціативою призначити почергове проживання, якщо для батьків встановлена спільна опіка. Однак, як і у Швеції, суди не часто беруть на себе такі ризики без відповідної волі батьків.

У Фінляндії відповідно до секції 7 Акту про опіку над дітьми та право доступу (190/2019) передбачається, що угодою про визначення порядку опіки батьки можуть передбачити почергове проживання дитини з кожним із них з визначенням періодів такого проживання, порядку здійснення зустрічей та відвідування. Відповідно до секції 7b в угоді про почергове проживання повинно також визначатися офіційне місце проживання дитини. У необхідних випадках угода також може визначати, як будуть розподілятися витрати, пов'язані з чергуванням місця проживання [9].

У практиці більшості скандинавських країн почергове проживання встановлюється за угодою батьків, однак сама можливість застосування такої практики за судовим рішенням підкреслює усвідомлення законодавцем важливості рівномірного контакту дитини з кожним з батьків і відповідності почергового проживання її найкращим інтересам.

З урахуванням різного законодавчого регулювання питання почергового проживання в державах ЄС, Європейська комісія з питань сімейного права, розробила низку принципів спрямованих на гармонізацію сімейного права в Європі. Окремий принцип 3:20 стосується місця проживання дитини і містить чіткі положення щодо практики почергового проживання. Відповідно до нього у разі встановлення спільної опіки батьки, які проживають окремо, повинні домовитись про місце проживання дитини. Дитина може почергово проживати з кожним з батьків або внаслідок укладення ними угоди про таке, затвердженої уповноваженим органом, або за рішенням суду.

При прийнятті рішення про почергове проживання суд має врахувати вік дитини, її думку з цього приводу, спроможність та бажання батьків співпрацювати один з одним щодо аспектів, пов'язаних з дитиною, відстань між батьківськими будинками та школою, яку відвідує дитина [10].

Дані положення розроблені Європейською комісією з питань сімейного права загалом зачіпають основні ризики, внаслідок яких суди українські суди неохоче ставилися до застосування практики почергового проживання і містять універсальні правила щодо порядку встановлення такого режиму. Тому, застосування цих рекомендацій було б доцільним для України, особливо з урахуванням того, що наразі законодавство не містить прямого посилання на почергове проживання і судді не ознайомлені з перевагами застосування такої практики. Все ж варто також враховувати те, що лише закріплення аналогічних положень у законодавстві не буде достатнім для встановлення в Україні відповідної практики. І для запобігання перетворення такого положення на «мертву норму» необхідним також є проведення ознайомчих тренінгів для суддів, дослідження успішної зарубіжної практики, складення типових форм договорів про почергове проживання дитини з кожним з батьків.

Література

1. Сімейний кодекс України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Рішення Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області у справі №: 1118/208/12 від "23" січня 2013 р. URL:
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31842019>
3. Grangeat M, Kruk E, Bergström M, Marinho S. Are joint custody and shared parenting a child's right?, The Conversation, October 4, 2018.
4. Das Wechselmodell in den Vereinigten Staaten von Amerika (USA). In: Sänderhauf: Wechselmodell. PP. 652-674
5. Kentucky House Bill 528. URL: <https://legiscan.com/KY/bill/HB528/2018>
6. The French Civil Code. URL:
http://files.libertyfund.org/files/2353/CivilCode_1566_Bk.pdf
7. Act relating to Children and Parents (the Children Act). URL:
<https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/the-children-act/id448389/>
8. Act of 8 April 1981 No. 7 relating to Children and Parents (the Children Act). URL:
<https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/the-children-act/id448389/>
9. Act on Child Custody and Right of Access. URL:
<https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1983/en19830361.pdf>
10. European Commission on Family Law Recommendation. URL:
<http://ceflonline.net>